

- ⁸ Книга Правил святых Апостолов, Святых Соборов, Вселенских и Поместных, и Святых Отцов. – М.: Синодальная типография, 1893.
- ⁹ Цытин В. А. Вказана праця. – С. 348.
- ¹⁰ Сводъ законовъ Россійской имперіи. – С.-Петербургъ, 1912. – Т. X, ч. 1. Сводъ законовъ гражданскихъ. Издание 1900 г. – С. 1.
- ¹¹ Горчаков М. И. Вказана праця. – С. 253.
- ¹² Статут князя Ярослава про церковні суди (Просторова редакція) // Іванов В. М. Практикум з історії держави і права України: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: МАУП, 2006. – С. 66.
- ¹³ Статут Вялікага княства Літовскага 1566 года. (За виданням 1855 року). – Мінск, 2003. – С. 35–263.
- ¹⁴ Сводъ законовъ Россійской имперіи. – С.-Петербургъ, 1912. – Т. X, ч. 1. Сводъ законовъ гражданскихъ. Издание 1900 г. – С. 2.
- ¹⁵ Там само – С. 1-2.
- ¹⁶ Книга Правил святых Апостолов, Святых Соборов, Вселенских и Поместных, и Святых Отцов. – М., 1893.
- ¹⁷ Собрание мнений и отзывов Филарета, митрополита Московского по учебным и церковно-государственным вопросам. – М., 1887. – С. 477–479.
- ¹⁸ Владимирский-Буданов М. Обзор истории русского права. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1995. – С. 413.
- ¹⁹ Кормчая (печатная). Гл. 8 – 9. – Л. 409.
- ²⁰ Добровольский В. И. Брак и развод: Очерк по русскому брачному праву. – С.-Пб.: Тип. С.-Пб. Т-ва Печат. и Изд. дела «Труд», 1903. – С. 36–37.
- ²¹ Булгаков С. В. Настольная книга для священно-церковно-служителей (репринтное воспроизведение издания 1913 г.) – Ч. II. – М., 1993. – С. 1250.
- ²² Горчаков М. И. (протоиерей). Вказана праця. – С. 260.
- ²³ Церковное правило митрополита Иоанна к Иакову черноризцу // Макарий (Булгаков), митрополит Московский и Коломенский. История Русской церкви. 12 томов. – СПб., 1883. – Т. 2. Приложения.
- ²⁴ Зібрання малоросійських прав 1807 р. // Іванов В. М. Вказана праця. – С. 302.
- ²⁵ Сводъ законовъ Россійской имперіи. – С.-Петербургъ, 1912. – Т. X, ч. 1. Сводъ законовъ гражданскихъ. Издание 1900 г. – С. 2.
- ²⁶ Цытин В. А. Вказана праця. – С. 346.
- ²⁷ Горчаков М. И. (протоиерей). Вказана праця. – С. 253–262.
- ²⁸ Булгаков С. В. Вказана праця. – С. 1251.

Резюме

У статті розглянуто умови, додержання яких було необхідним для укладення законного шлюбу в Україні за часів прийняття християнства. Проаналізовано різні підходи до класифікації цих умов. Визначено підстави для визнання шлюбу недійсним.

Ключові слова: сімейне право, шлюб, церковне право, православ'я.

Резюме

В статье рассматриваются условия, соблюдение которых было необходимо для заключения законного брака в Украине со времен принятия христианства. Анализируются различные подходы к классификации этих условий. Определяются основания для признания брака недействительным.

Ключевые слова: семейное право, брак, церковное право, православие.

Summary

The conditions to be complied with for necessity of conclusion of marriage in Ukraine since the adoption of Christianity are studied in the article. Different approaches to the classification of these conditions are analyzed. The grounds for declaring the marriage invalid are determined.

Key words: family law, marriage, ecclesiastical law, Orthodoxy.

Отримано 20.12.2010

Л. В. ХУДОЯР

Леся Вікторівна Худояр, здобувач Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ПРИНЦИП РІВНОСТІ У ПРАВОВІЙ ІДЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВОСЛАВНИХ БРАТСТВ XVI – XVIII ст.

Релігійні братства, як форма суспільно-політичного об'єднання міського населення, створювалися при церквах і набули поширення на території Речі Посполитої у зв'язку з наданням права міського самовряду-

вання широкому колу міст та посиленням темпів їх економічного зростання. Братства досить швидко стали виразниками інтересів українського населення Речі Посполитої і заклали передумови для формування громадянського суспільства.

Як зазначає дослідник історії братств Я. Д. Ісаєвич (тут і далі фактологічні відомості з історії братств висвітлюються за його монографією «Братства та їх роль в розвитку української культури XVI – XVIII ст.»), в Україні та в Білорусії православні братства суттєво відрізнялися від польських католицьких «конфратерній», які мали суто релігійно-обрядове призначення, тим, що були світськими за своїм складом та характером організації. Щодо українських братств, то слушно видається думка ученого про те, що патронат міщан над церквами не був причиною виникнення братств. А те, що вони існували при церквах і отримували від них назви, пояснюється умовами середньовіччя, коли більшість суспільних інституцій не могла існувати без релігійної оболонки. Світське забарвлення братств було зумовлено ще й тим, що вони перейняли деякі форми устрою, властиві для середньовічних корпоративних організацій – цехів, гільдій, різного роду братств¹.

Братства діяли у Львові, Городку, Жовкві, Луцьку, Кам'янці-Подільському, Кременці, Дубні, Ярославі, Немирові, Острозі, Любліні, Замості, Рогатині, Галичі, Шаргороді, Самборі, Стрятині, Вінниці, Києві, а також у Могилеві, Мінську, Орші, Полоцьку, Єв'ї, Пінську, Вільно та в інших містах. У часи Гетьманщини братства почали створюватися і на Слобідській Україні, зокрема, у Харкові (1700 р.) та у с. Великі Загорівці, Борзенської сотні, Ніжинського полку.

Юридичною основою діяльності братств на той час вважались грамоти східних патріархів (Антіохійського, Константинопольського, Олександрійського), українського єпископату та церковних соборів 90-х років XVI ст., а також грамоти польських королів, які підтверджували права братств, зокрема, Львова, Стрия, Луцька, Перемишля, Києва, Золочева та інших міст. Втім, у більшості випадків, ці акти були суперечливими, видавалися у формі «привілеїв» і часто скасовувалися або ігнорувалися наступними можновладцями.

З другої половини XVII ст. Львівське Ставропігійське Братство обмежується переважно боротьбою за розвиток української культури та участю у православному церковному житті, а після приєднання у 1708 р. до уніатів, практично перестає брати участь у громадській діяльності. Декретом австрійського імператора Йосифа-II від 21 березня 1788 р. та наступним декретом Галицького губернаторства від 4 квітня того ж року усі братства, в тому числі й Успенське у Львові, були скасовані. У 80-х роках XVIII ст. втратили своє значення братства на території Східної України та Холмщини.

Соціальний склад засновників та членів братств у різних регіонах та у різні часи був різним. Як зазначає Я. Д. Ісаєвич, засновниками і найактивнішими діячами Львівського братства були міські ремісники й крамарі, стосунки яких з самого початку будувалися на принципі рівності. Зокрема, у першому списку фундаторів братства від 1586 р. були лише представники поспільства, а духовенство залишається поза братством. Зокрема, головна заслуга у створенні Львівського братства та у виробленні його політико-правової програми належала простим міщанам – Юрію Рогатинцю, Івану Красовському, Леськові Малецькому, Стецькові Мороховському та іншим. На відміну від Львова, у Києві, Луцьку, де братства були засновані пізніше (у Києві – 1615 р., у Луцьку – 1617 р.), соціальний склад членів братств був інакшим. Засновниками Луцького братства виступали ченці та шляхта. При чому, волинська шляхта виступала в ролі «старших братів» щодо міщан та духовенства. Київське богоявленське братство заснували та підтримували вчені-ченці Захарія Копистенський, Тарас Земку, Узекийль Курцевич та світські феодала, що, на думку Я. Д. Ісаєвича, свідчило про політичну слабкість міщанства. Підтвердженням такої думки може слугувати факт звернення у 1629 р. православної шляхти Київського воеводства з проханням до польського короля про затвердження Київського братства, яке було задоволено.

Саме необхідність захисту інтересів та прав київського міщанства спонукала гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного записатися з усім військом Запорізьким до Київського братства, зазначивши при вступі, що козаки солідарні з програмою братства і беруть його під свій захист.

Хоча основу православних братств становили ремісники, купці, службовці магістрату, прості міщани, до них входили представники усіх станів. Цим вони відрізнялися від громад лютеран, кальвіністів, братів польських або аріан, що існували на території Речі Посполитої, в яких переважала, особливо серед керівництва, шляхта. У братствах навколо шкіл і друкарень гуртувалися вчені і письменники-полемісти, зароджувалася й формувалася ідеологія людей третього стану, який боровся проти соціального, національного та релігійного гніту. Будучи громадами реформаційного типу, братства усі питання внутрішнього життя вирішували на загальних зборах, у період між якими керівництво здійснювали обрані загальними зборами чотири брати. Першого з числа чотирьох старших з часом почали називати сеньйором. З 1741 р. сеньйора та віце-сеньйора почали обирати офіційно. Братства отримували так звану ставропігію (незалежність від влади єпископів і київського митрополита) відповідно до актів Константинопольського, Антіохійського та Олександрійського патріархів, що надало їм можливість, керуючись власним розсудом, не підкоряючись церковній владі, навіть єпископам, обирати проповідників і священників, наймати вчителів і друкарів².

Втім, попри світський характер організації і діяльності, в основу правової ідеології братств, на нашу думку, все ж були покладена християнська ідеологія, зокрема, ідеї ранніх християнських общин. Один з основних ідеологів братств Кирило Ставровецький-Гранквіліон³ обстоював ідеї вселюдської рівності і братерства всіх людей. Мислитель стверджував, що Бог створив людей «рівними й єдиними» не лише перед Богом, а й поміж собою, отже люди повинні бути «за своєю природою як брати і друзі»⁴.

Ідеологія братства, закладена у його творах «Перло дорогоцінне» та «Похвала мудрості», ґрунтувалася на ідеалізації відносин у ранньохристиянських громадах та на обстоюванні рівної цінності усіх людей перед Богом, оскільки «Бог создал людей равными и едино им даровал душу разумную и бессмертную, а равно им даде весь мир видимый, и еже в нем, и равно им едино небо покров, солнце и луна единый свѣтильник в дому их, и земля едина трапеза, и дождь равно проливается»⁵.

Інший впливовий ідеолог – київський братчик Захарія Копистенський⁶ також ідеалізував ранньохристиянські громади як спільноти, де існували рівність, єдність членів громади між собою, без чого, на його думку, не може існувати істинна віра.

Багато в чому ідеї, висловлені К. Ставровецьким-Транквіліоном та З. Копистенським, вплинули на формування змісту принципу правової рівності, покладеного в основу правової ідеології та корпоративних норм братств, що, на нашу думку, надало можливість згуртувати членів братств, які були представниками різних станів та прошарків населення і мали різний правовий статус.

Найвпливовішим в Україні було Львівське Успенське братство, діяльність якого активізувалася у 80-ті роки XVI ст. Статут Львівського братства і його школи («Порядок шкільний») були зразком для інших братств⁷. Статут Успенського братства був наданий антіохійським патріархом Йоакимом (Доу) 1 січня (за старим, 11 січня – за новим стилем) 1586 р. Зокрема, у Статуті йшла мова про рівні права членів братства незалежно від їх походження, майнового стану та роду занять і постійного місця проживання. При вступі до братства складали «Обіт» – присягу. Так, у ст. 3 Статуту зазначалось: «А кто бы хотел вступити в сие братство, или мещанин, или шляхтич, или предмещанин, или посполитых людей всеякого стану, як тутешний, так сторонний, масть дати вступного грошей шесть»⁸.

Норми Статуту передбачали рівні права для усіх членів братства також на управління справами братства, заміщення виборних посад, судовий захист, соціальне забезпечення на випадок старості або хвороби⁹. Вирішальне значення при розгляді питань мало рішення більшості членів братства¹⁰. Окрім того, «Порядок шкільний» закріплював рівне право на освіту дітей як багатих, так і бідних міщан та сиріт незалежно від їх станової приналежності¹¹.

Втім, до братства не приймалися жінки і неодружені чоловіки, про що було вказано у статуті. Неодружені чоловіки належали до окремого, так званого «молодшого» братства, яке відігравало культурно-побутово-обрядову роль і не брало участі у громадсько-політичному житті української громади.

Процедура скликання зборів братства передбачала надсилання кожному братчику додому запрошення «ціхи» («ціха» – «знак братський»). Збори мали право судити братчиків за різні провини. В основі діяльності судових зборів були принципи рівності перед судом і законом та рівної відповідальності.

Так, навіть голову братства Юрія Рогатинця судили за неявку на засідання братства, на якому обговорювалася справа «про утиски великі від ляхів». Ю. Рогатинець за рішенням зборів був ув'язнений на вежі протягом доби та сплатив штраф (фунт воску)¹².

Особливості розуміння змісту принципу правової рівності Львівським братством складались у процесі боротьби населення львівської української громади за урівняння у політичних, економічних, релігійних та інших правах з населенням польської католицької громади Львова.

Як зазначає М. Капраль, після укладання Люблінської унії, яка гарантувала православним рівні права з католиками, українці домоглися у толерантного в релігійних питаннях польського короля Сигізмунда Августа привілею від 20 травня 1572 р., за яким були зрівняні в усіх правах з домінуючими у місті польськими міщанами католицької віри, що виявилось у наданні можливостей кожному з українців бути обраним до міської ради, безперешкодно отримувати міське право Львова та складати присягу, як і міщани-поляки. Усі привілеї та прерогативи стали повністю доступними й для українців Львова. Українці здобули право не лише вступати до ремісничих цехів, навчатися цехових ремесел, а й обиратися старшими цехмістрами; набувати нерухоме майно поза межами вулиці Руської у Львові; без жодних перешкод торгувати вроздріб і гуртом будь-якими товарами на всій території Речі Посполитої; шинкувати всіма видами алкогольних напоїв; продавати сукно тощо. Також були усунуті деякі релігійні обмеження: священники звільнялися від податку (у всіх його формах) і мали підпорядковуватися лише своєму львівському православному єпископові. Король також дав дозвіл українцям посилати своїх синів до католицьких початкових та вищих шкіл, де навчалися вільним мистецтвам. За невиконання та порушення умов цього привілею накладався штраф – 20 тис. угорських злотих. Втім, привілеї не передбачав ліквідацію інших релігійних обмежень Але, положення привілею 1572 р. так і не були втілені в життя через протидію польської громади, яка розпочала у королівських судах боротьбу за відміну цього привілею. Декретом від 21 червня 1578 р. король Стефан Баторій фактично скасував всі його положення¹³.

Починаючи з другої половини XVI ст. національні і правові інтереси львівської української спільноти почала репрезентувати релігійна організація – братство при міській Успенській церкві. Відтоді всі привілеї, що стосувалися українців та їхніх церков чи монастирів, почали зберігатися в архіві братства. Поступово, наголошує М. Капраль, першість та влада Львівського Успенського братства поширилася на всі старі та новозасновані церковні братства у Речі Посполитій, які повинні були йому підпорядковуватися. Такі значні повноваження Львівського братства, отримані за статутом патріарха Йоакима (Доу), виходили за рамки завдань місцевої львівської організації і перетворили львівську українську громаду на один з центрів українського національного життя. Найбільша активність львівського братства у боротьбі за правову рівність українсько-населення спостерігалася наприкінці XVI – на початку XVII ст. У цей період права братства були підтвер-

джені грамотами Сигізмунда III від 15 жовтня 1592 р. та Володислава IV, виданою 1639 р. Окрім того, правовий статус Успенського братства двічі підтвердив константинопольський патріарх Єремія (Транос) у 1597 та 1589 рр., а в 1592 р. він встановив ставропігійський статус для братської Успенської церкви. Братство домоглося також підтвердження свого статусу грамотою київського митрополита Михайла (Рагози) від 7 січня 1590 р.

Після Берестейського собору 1596 р., який підтвердив привілеї Єремії щодо Львівського братства та погодився на заснування таких же братств у інших містах, братство поступово згортає всеукраїнську діяльність, обмежуючись лише львівськими проблемами. Деяке поживлення боротьби за рівні права українського населення спостерігалось у період правління Івана Виговського. Зокрема, у 1658 р. козаки домагалися від польського уряду, окрім зрівняння у всіх правах з католиками, також відкриття українських академій у Києві та ще одному місті. Пізніше, у 1669 р., вимагали відкриття вищих навчальних закладів у Гощі і Могилеві та гімнасіону у Львові. Ці вимоги викликали обурення та активну протидію католицького духовенства, зокрема, єзуїтів.

У більшості випадків королівські привілеї, виклопотані українською громадою залишалися на папері, оскільки у їхньому виконанні не була зацікавлена міська влада, яка багаторазово оспорювала їх у королівських судах. Про марні намагання української громади Львова домогтися захисту у судах своїх привілеїв, що закріплювали рівні права з католицькою громадою, свідчать численні архівні матеріали, наведені у монографії М. Капраля¹⁴.

У розпал Хмельниччини львівська громада неодноразово ставала жертвами провокацій з боку короля, який так званими протекційними грамотами «підключившись про громадянський мир та безпеку» поширював свою протекцію не лише на права та привілеї, а й на майно громадян. Зокрема, братство, обстоюючи своє право власності перед раецьким (міським) судом Львова, змушено було сплачувати викуп за друкарню та іншу власність громади. У XVIII ст. величезними зусиллями українці домоглися видання королівських декретів 1713, 1745, 1753 рр., які запроваджували і регламентували правову й економічну рівноправність української та польської громад Львова. Проте реалізація цих прав ускладнювалася сильною протидією польського магістрату. У останні часи існування Польської держави Львівське Ставропігійське братство домоглося підтвердження своїх прав привілеями останніх польських королів 1754 і 1767 рр., але подальший перебіг історичних подій не змінив на краще реального правового становища українців. Поширення австрійського та російського законодавства на українські території фактично нівелювало надбання теоретичної думки ідеологів братств щодо становлення і закріплення принципу рівності у правових відносинах українських громад.

Особливості трактування змісту принципу правової рівності членами Львівського братства опосередковано розкриває зміст документу, складеного, на думку М. Капраля, близько 1743 р., який має назву «Стан судової справи Львівського магістрату та української (руської) громади Львова про рівноправну участь у керівництві міста та в економічній діяльності, а також про інші прерогативи», який був «описаний для кращої інформації суддів священного королівського маєстату...» і зберігається у ЦДІА України у Львові. Зокрема, у цьому документі, складеному латинськими [католицькими] правниками, йшла мова про те, що українська громада Львова в разі надання їй рівних прав з латинською (католицькою) громадою Львова претендуватиме на наступні «імунітети» (права): вступ до ремісничих цехів та обіймання у них керівних посад; користування з прибутків раецьких маєтків; обрання до раецького та бурмістрівського урядів; адміністрування скарбниці; володіння ключами від міських брам, нічними паролями чи гаслами; «право патронату на презенту пароха та чотирьох каноніків, вікаріїв, мансіонаріїв, альтаристів, пребендаріїв архикатедрального храму латинського обряду»; адміністрування трьох шпиталів з храмами; доступ до капітулу, що мають райці-католики, та формування архикатедрального капітулу за угодами, прийнятими стосовно управління церквою, предметами, стосовно порядку, пожертв, «з поганьбленням прелатів, котрі зовсім заборонили українцям вступ до свого грона¹⁵»; адміністрування скарбницею архикатедрального храму латинського обряду, зберігання ключів від тієї скарбниці, реєстрів чи інвентарів усіх костельних прикрас та речей; обіймання посад економів міських кас, провізорів шпиталів та «коляторів парохів», каноніків Львівського митрополічного костелу, церковні бенефіції латинського обряду. «...Через наведені причини львівський магістрат з усіма станами міста покірно просить найясніший маєстат..., щоб декретом власних реляційних судів були збережені відповідно до прав, привілеїв наших попередників, до конституцій королівства, при урядах, давніх користях та звичаях вільного обрання урядовців, а «нація» львівських українців, через відмінний статус та релігію від урядуючого обряду, не може користати, бо виразно не виявилася здатною до захоплення урядів магістрату та інших обов'язків міських урядів митрополічного міста Львова, тому знову просить магістра усунути захоплювачів [22 лютого 1745 р. королівська комісія формально впровадила українців до урядування у міських колегіях райців, лавників та «40-ка мужів» – ком. М. Капраля] від урядів¹⁶.

Незважаючи на утиски і неможливість у більшості випадків реалізувати свої права, значення правової ідеології і корпоративних норм братств для подальшого становлення принципу рівності в українському праві важко переоцінити.

Братства, як суспільні організації політичного і юридичного характеру, здійснювали представництво на сеймах, вписували свої протести до міських книг, обстоювали майнові, політичні, духовні інтереси народу, захищали право українців обіймати державні посади, займатися ремеслом і торгівлею. Братства мали свої суди, спільну власність, братську скарбницю, створювали й утримували школи, друкарні, шпиталі, опікувалися бідними¹⁷.

Намагаючись відмежуватися від соціальної несправедливості і морального занепаду, які панували у тогочасному суспільстві, члени братств намагались створити свою правову ідеологію, в основі якої лежали принципи демократизму, справедливості і рівності.

Зокрема, можна зробити висновки, що в основу принципу рівності, як основного аспекту правової ідеології православних українських братств, була покладена православна християнська ідеологія, зокрема, уявлення раннях християн про вселюдську рівність та братерство всіх людей. Необхідною складовою принципу рівності розглядався принцип рівноправності, який, у свою чергу, включав поняття рівних можливостей і рівної відповідальності, рівності правових статусів, рівності перед законом і судом, рівності у здійсненні і обсязі політичних, економічних, соціальних, релігійних і культурних прав незалежно від національності, релігійних переконань, станової приналежності, майнового стану, місця проживання. Разом із тим, корпоративні норми братств закріплювали нерівне становище жінок, молоді та неодружених чоловіків, які фактично були позбавлені права на участь у громадсько-політичному житті.

Особливості прояву принципу рівності як специфічної форми правового регулювання у сфері організації і діяльності православних братств були зумовлені соціально-історичними умовами українського соціуму і відповідали специфіці феодального права, як права – привілею.

¹ *Ісаєвич Я. Д.* Братства та їх роль в розвитку української культури XVI – XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1966. – 252 с. – С. 21–140.

² *Русин М. Ю., Огородник І. В.* Історія української філософії: Підручник. – К.: Академвидав, 2008. – 624 с. – С. 138–139.

³ *Кирило Ставровецький-Транквіліон* (помер 1646) – український православний і греко-католицький церковний діяч, архімандрит Чернігівський, поет, учений, друкар. У кінці 1580-х роках учителював у Львові, потім в Острозі й Вільно. Як знавець грецької мови виступав перед патріархом Єремією II у справі захисту прав Львівського Братства.

⁴ *Огородник І. В., Русин М. Ю.* Українська філософія в іменах: Навч. посіб. / За ред. М. Ф. Тарасенка. – К.: Либідь, 1997. – 328 с. – С. 243.

⁵ *Русин М. Ю., Огородник І. В.* Вказана праця. – С. 126–127.

⁶ *Захарія Копистенський* (псевдонім – Азарія; помер 21 березня 1627) – шляхтич червононоруський з Перемишля, український письменник, культурний і церковний діяч, архімандрит Києво-Печерського монастиря з 1624 року. Здобув освіту у Львівській братській школі. Член Київського богоявленського братства з 1616 р.

⁷ *Русин М. Ю., Огородник І. В.* Вказана праця. – С. 126–127.

⁸ Статут Львівського братства. З листа Антіохійського патріарха Іоакима. // Памятники Киевской комиссии для разбора древних актов. – К., 1898. – С. 5–6.

⁹ Там само.

¹⁰ *Ісаєвич Я. Д.* Вказана праця. – С. 92.

¹¹ *Порядок шкільний Львівського Успенського братства* // Антологія педагогической мысли Украинской ССР [Текст] / АПН СССР; сост. Н. П. Калениченко. – М.: Педагогика, 1988. – С. 79–85.

¹² *Ісаєвич Я. Д.* Вказана праця. – С. 64.

¹³ *Капраль Мирон.* Національні громади Львова XVI – XVIII ст. (соціально-правові взаємини) – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, Львівське відділення Ін-ту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2003. – 440 с. – С. 65–66.

¹⁴ Там само. – С. 114–131, 145–157.

¹⁵ Прийняття «до грона» – вступ до ремісничого цеху.

¹⁶ *Капраль Мирон.* Вказана праця. – С. 384–390.

¹⁷ *Русин М. Ю., Огородник І. В.* Вказана праця. – С. 137.

Резюме

У статті висвітлена проблема становлення принципу рівності у правовій ідеології українських православних братств XVI – XVIII ст. та вплив правової ідеології братств на формування змісту принципу рівності у правовій свідомості українських громад середньовічних міст на території сучасної України.

Ключові слова: принцип рівності, українські православні братства, правова ідеологія.

Резюме

В статье освещена проблема становления принципа равенства в правовой идеологии украинских православных братств XVI – XVIII ст., а также влияние правовой идеологии братств на формирование содержания принципа равенства в правовом сознании украинских общин средневековых городов на территории современной Украины.

Ключевые слова: принцип равенства, украинские православные братства, правовая идеология.

Summary

Article coverage problem of becoming of principle of equality in legal ideology of Ukrainian orthodox fraternities XVI – XVIII s. and influence of legal ideology of fraternities on forming of maintenance of principle of equality in legal consciousness of Ukrainian communities of medieval cities on territory of modern Ukraine.

Key words: principle of equality, Ukrainian orthodox fraternities, legal ideology.

Отримано 30.12.2010